

Sammlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 111 1990

Svenska Litteratursällskapet

Detta verk har digitaliserats. Bilderna av den tryckta texten har tolkats maskinellt (OCR-tolkats) för att skapa en sökbar text som ligger osynlig bakom bilden. Den maskinellt tolkade texten kan innehålla fel.

REDAKTIONSKOMMITTÉ

Göteborg: Lars Lönnroth, Stina Hansson

Lund: Ulla-Britta Lagerroth, Margareta Wirmark

Stockholm: Inge Jonsson, Kjell Espmark, Ulf Boëthius

Umeå: Sverker R. Ek

Uppsala: Thure Stenström, Lars Furuland, Bengt Landgren

Redaktör: Docent Ulf Wittrock, Litteraturvetenskapliga institutionen,
Slottet ing. AO, 752 37 Uppsala

Distribution: Svenska Litteratursällskapet,
Litteraturvetenskapliga institutionen, Slottet ing. AO, 752 37 Uppsala

Utgiven med understöd av

Humanistisk-Samhällsvetenskapliga Forskningsrådet

Bidrag till *Samlaren* bör vara maskinskrivna med dubbla radavstånd och eventuella noter skall vara samlade i slutet av uppsatsen. Titlar och citat bör vara väl kontrollerade. Observera att korrekturändringar inte kan göras mot manuskriptet.

ISBN 91-87666-04-9

ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by

Almqvist & Wiksell Tryckeri, Uppsala 1991

handlingens slutord: »En sista aspekt av denna undersökning är att den eventuellt kan fungera som inspiratör till forskning men kanske framför allt locka till reflektion kring dagens litteraturundervisning. I vilket förhållande står dagens litteraturundervisning till de litterära föreställningar och förhållningssätt som berörs här? Vad för slags litterärt arv och vems litterära föreställningar förmedlar och reproducerar dagens undervisning?» »Eventuellt» inspirera till forskning? Nej, säkert!

Sven-Gustaf Edqvist

Frank-Michael Kirsch: *Werkindividualität und Literaturverhältnisse. Entwicklungstendenzen der schwedischen Literatur 1957–1987*. Dissertation, Ernst-Moritz-Arnt-Universität Greifswald, 1989 (stencil).

Frank-Michael Kirschs avhandling utmärks av stor förtrogenhet med svensk litteratur och svensk litterär debatt under den behandlade perioden. Citat och källhänvisningar är praktiskt taget alltid korrekta och pålitliga. Karakteristiken av de behandlade skönlitterära verken är nyanserad och ofta träffande.

Vad man kan diskutera är arbetets grad av originalitet. På vilka punkter ger Kirsch en ny bild av svensk litteratur under perioden? Tydligare än i motsvarande skandinaviska översiktsarbeten (Broström, Stenkvist, Algulin) betonas hos Kirsch det litterära livets materiella bas. Förändringarna inom förlagsväsen, bokhandel, bibliotek och inom den statliga kulturpolitiken ges en framträdande plats. Det är i utredningen av dessa förhållanden (»die Literaturverhältnisse») som arbetet har sin verkliga styrka. Även om den beskrivning som ges bygger på i tryck tillgängligt svenskt material, har ingen tidigare gjort sammanställningen på samma systematiska sätt.

Det är också förtjänstfullt att den traditionella författarcerade framställningen har ersatts med en mera tematisk. Likaså är det positivt att indelningen av det litterära livet efter decennier har övergivits och att avhandlingsförfattaren har bemödat sig om att urskilja mer relevanta gränspunkter än decenniesskiftena. Ett lyckokast förefaller det vara att se året 1957 (den svenska televisionens och kvalitetspocketböckernas debutår) som ett sådant gränssår. Nästa gräns urskiljer Kirsch 1967 (dokumentarismens genombrott, den intellektuella västerns erövring av medierna och därmed av hegemonin i den kulturella debatten) och sedan ännu en ytterligare tio år senare 1977 (början till vänsterkulturens snabba sammanbrott, vilket ledde till 1980-talets avideologiserade och 'postmodernistiska' kulturklimat).

Det verkligt problematiska i avhandlingen sammanhänger med begreppet »Werkindividualität» och dettas relation till »Literaturverhältnisse». Att – som det heter i inledningen – det litterära verket inte kan reduceras till enbart en produkt av de litterära och över huvud taget de samhällsliga förhållandena utan att det behåller en relativ autonomi i förhållande till dessa förefaller tämligen okontroversiellt: det litterära verket kan samtidigt ses som både ett uttryck *för* och ett uttryck *mot* rådande sociala förhållanden.

Möjligen kan resonemanget hos Kirsch förklaras som en implicit kritik av viss tidigare östtysk reduktionistisk litteraturforskning, som i alltför hög grad sett det litterära verket som enbart spegling av samhällsliga förhållanden. Kirsch har emellertid inte tillfredsställande löst problemet med dialektiken mellan de litteraturförhållanden han skildrar och de litterära texter han tar upp till behandling. Detta är knappast ägnat att förvåna, eftersom ju problemet är näst intill olösligt. Men resultatet har blivit att avhandlingen – dispositionen till trots – sönderfaller i två delar, som visserligen hela tiden flätas in i varandra men utan att någon gång integreras till *en* framställning: å ena sidan en beskrivning av litteraturförhållandena i Sverige och å den andra en genomgång av ett antal litterära texter och skönlitterära författarskap, som anses särskilt representativa för perioden.

Urvalet av dessa texter och författarskap erbjuder i sig ett problem, som tyvärr aldrig diskuteras i avhandlingen. Hade man valt andra texter, hade bilden av svensk litteratur blivit annorlunda. Emellertid är Kirschs urval snarast påfallande konventionellt. Det är de som brukar anses som periodens ledande författare som han i allmänhet väljer som exempel, och karakteristiken av texterna överensstämmer i stort med den man möter i svenskspråkiga översikter, essäer och kritiska artiklar. Ytterligt sällan finner Kirsch anledning att polemisera mot svenska kritiker och litteraturforskare; de hänvisningar till tidigare framställningar som görs gäller nästan alltid instämmanden.

Det finns därför knappast någon anledning att här i detalj diskutera behandlingen av olika författare och deras verk. Kanske kunde en författare som Sven Lindqvist framhållits tydligare, eftersom hans utveckling är närmast paradigmatisks för den period avhandlingen söker beskriva. Över huvud taget är urvalet av författare ett problem i avhandlingen. Alltför litet förefaller mig Kirsch ha beaktat att olika stilar och ideologier lever jämsides i ett litterärt system, och att det som de vid flera tillfällen åberopade Pär Lagerkvist, Harry Martinson och Artur Lundkvist står för kan te sig som tämligen perifert utifrån periodens dominanta perspektiv. Tydligast märks denna svaghet i behandlingen av litteraturen under perioden 1977–87, där nästan inga yngre författare figurerar. Visserligen är detta skede svårt att överblicka, men exempelvis en systematisk genomgång av tidskrifterna skulle ha givit ett helt annat resultat. Över huvud taget skulle ett större uppmärksammande av den litterära kritiken under hela perioden ha kunnat verka som ett slags förmedlande instans mellan iakttagelserna om »die Literaturverhältnisse» och karakteristiken av de enskilda verken.

Vad man framför allt saknar i Kirschs avhandling är skarpere formulerade hypoteser och tydligare profilering mot tidigare forskning och kritik. Men den kommer sannolikt att vara till stor nytta som en preliminär översikt för tyskspråkiga läsare av den svenska litteraturen och det litterära livet i Sverige under de senaste tre decennierna, när den inom en förhoppningsvis inte alltför avlägsen framtid föreligger som tryckt bok.

Sverker Göransson